

IRODALMI MŰLTUNK OLVASÓKÖNYVE

BORI IMRE: *Irodalmi hagyományaink*. Kilenc évszázad írásából.
Forum, Újvidék, 1971.

Irodalmi múltunk mindjobban kibontakozik előttünk. Mind több munka jelenik meg, melyek célja az írásos múlt feltárása, a »felfedeztetés«. Ebben a munkában Bori jár az élen. E könyve újabb hozzájárulás ahhoz, hogy megismerjük, honnan is jöttünk.

Az *Irodalmi hagyományaink* tulajdonképpen gondosan válogatott szöveggyűjtemény, amelyet a kötet szerkesztője előszóval és — ami különösen dicséretre méltó — jegyzékkel egészített ki. Az előszóban igyekezett megvilágítani azokat az elveket és szempontokat, amelyek a gyűjtemény összeállításakor vezérelték. Azokat az alkotókat igyekezett felvonultatni, akik valamilyen módon nagyjából a mai Vajdaság területéhez fűződtek és magyarul írták műveiket. Így kerülnek egymás mellé olyan irodalmárok, akik minden szempontból, tehát életér és az ábrázolt téma alapján, »tősgyökeres« vajdasági magyarok, és olyanok, kiknek életében, illetve műveiben a vajdasági tartózkodás vagy motívum csak fel-felbukkanó mozzanat. E területi kötődés a könyv legjellegzetesebb vonása.

A másik elv, melyet Bori munkájában vezérelte, a »minél többet felölelő« szándék. E téren a szó szoros értelmében »kutató«, felfedező olyan szerzőket és itt-ott, az előszóban csak utalásokban kifejezett összefüggéseket, kikről, illetve amelyekről valószínűleg igen keveset tudnak még a probléma hozzáértői is. Természetesen ilyen esetekben fennáll annak a veszélye, hogy a gyűjteménybe olyan írók és költők is bekerülnek, akiknek irodalmi értéke vagy még nem tisztázott, vagy pedig kétes, úgyhogy bizonyos fokú tájjellegű zárttság, vagy egyszerűben szólva, a provincializmus elve bontakozhat ki. Mindenesetre a felfedezés után következnie kell a további tanulmányozásnak, amelynek

folyamán lehetőleg világosan ki kell mutatni irodalmi múltunk értékét is.

Bori legnehezebben harmadik elvét tudta kidolgozni: a folytonosság elvét. A szemelvények időrendi sorrendben való csoportosítása világosan utal a folytonosság elvére és ezt alátámasztják Borinak azok a gondolatai is, amelyeket az előszóban fejez ki. Véleményem szerint igen alapos tárgyi ismeretekre és tárgyilagos szemléleti módra mutat rá az a körülmény, hogy nem igyekszik mindenáron vajdasági magyar irodalmat »teremtteni« a kezdettől kezdve. Világosan látja, hogy a társadalmi-történelmi eseményekből és a vajdasági magyarság helyzetéből kifolyólag önálló magyar nyelvű vajdasági irodalom sokáig nem létezett. Világosan kimutatja az előszóban, hogy önálló életet élő vajdasági magyar irodalom csak az I. világháború után bontakozott ki, amikor a korabeli társadalmi és történelmi viszonyok alakulása ezt lehetővé tette. Az addig a mai Vajdaság területén magyar nyelven írt irodalmi alkotások tulajdonképpen a magyarországi irodalom peremén helyezkedtek el, bár erős tájjellegük már ekkor külön szint kölcsönözött nekik. Már a legrégebbi keletűekben is kifejezésre jut, hogy ezek a művek, bár magyar nyelven íródtak, olyan földrajzi egységről származnak, amelyben jellegzetes társadalmi és történelmi viszonyok uralkodtak. Különösen érdekes feladat lesz a vajdasági magyar irodalomkutatás számára ezeknek a vonásoknak a kimutatása, de ez már szinte teljes egészében az összehasonlító irodalomtudomány feladata, mivel e kutatást csakis a Vajdaság területén élő más népek irodalmi múltjának ismeretében végezhetjük. Bori egyes munkái, pl. a magyar—dél-szláv kapcsolatokról szólók, világosan utalnak ennek az útnak a járhatóságára.

Bori szerint a vajdasági magyar irodalom bensőséges kisvilágában itt-ott megmutatkoznak a környező »nagyvilág« irodalmainak hatásai. Erre utal e gyűjteményben az újabb kori irodalom csoportosítása is. Bori csoportokat alkot, mégpedig az irodalmi hovatartozás alapján: ilyen csoportot formál az avantgardistákból, a népiesekből vagy a szociális irodalom művelőiből. A fenti csoportosítás új szint jelent irodalmi múltunk vizsgálatában.

Bori munkájának alapcélja az volt, hogy a vajdasági földrajzi egység magyar nyelvű irodalmát áttekinthető módon felfedeztesse az olvasóval, és hogy ennek az irodalomnak polgári jogot harcoljon ki, azaz annak létformáját igazolja. Ennek a törekvésnek az eredménye ez a könyv: előszava eszmékben és ötletekben gazdag (ezek kidolgozása

a jövő feladata), a szemelvények igyekeznek minden értéket felölelni, a jegyzetek pedig tartalmazzák azokat a legfontosabb életrajzi adatokat a szemelvények íróiról, amelyek az átlagos érdeklődő igényeit minden valószínűség szerint kielégítik. Nem szabad megfeledkezni az illusztrációkról sem, amelyek sokban hozzájárulnak e kiadvány érdekességéhez és gyakran igen jól húzzák alá egy-egy alkotó vagy irodalmi mű jelentőségét. Bori e könyvve végeredményben a tudományos és a népszerűsítés közös határvonalán mozog. Ez korántsem von le értékéből, sőt épp neki köszönhetjük, hogy felkelti a vajdasági magyar olvasók érdeklődését irodalmi hagyományaink iránt. Nem kétséges, hogy ezzel a kötetével növelte tájunk irodalmának tanulmányozása és népszerűsítése terén eddig szerzett érdemeit.

VARGA ISTVÁN

EGY RÁKÉRDEZŐ KÖNYV

VÁRADY TIBOR: *Vagy nem maga az élet a legjobb időtöltés?*

Forum, Symposion Könyvek 34. Újvidék, 1971.

Incelkedő, játékos hullámokat kergető könyv Várady Tiboré. Nem tudjuk, hogy a szél honnan jön, mely irányból borzol hajunkba, s arról sem tudunk pontos helyzetképet adni, merről folyik a víz, gáttörés várható-e, csöndes naplemente — vagy marad a folyam medrében, hiszen századunkban minden logika megdönthető, töredelmesen bevallhatjuk, hogy »van-nak még hibák« szűkebb környezetünkben s a nagyvilágban egyaránt.

A nagyvilági történésekkel keres idevágó kapcsolatokat Várady Tibor. Hízelgő jelző írók részére: műve arcképcsarnok. Várady könyvében a világot helyezték egy leszűkített, de levegős csarnokba. A kor problémáira merészen rákérdező

könyv, de válaszokat is kapunk, mert az író vállalja a »szélesebb« gondolkodó szerepét, s örvendetes, hogy a könyv minden sorában jelen van az írói készség és eszköz. Témája van. Izgalmas, huszadik századbeli témája. A könyv olyan, mint a reggeli torna (amerikai utazásom előtt olvastam el először), katonai kiképzés, alapozás azok részére (de nemcsak az ő érdeklődésükre tarthatnak számat a fejezetek), akik ablakot óhajtanak nyitni a világ dolgaira. Várady Tibor talán az első vajdasági magyar író — mellesleg a jogtudomány képviselője is —, akivel elfogadtatta magát a hatvanas évek végének valóságát. Együtt lélegzett Boston diákjaival, Hága, Amszterdam és Utrecht provóival, fel s alá sétált a